Lietuvių Chartos 75-metis paminėtas jautrių išeivių istorijų kupinu filmu

Šiemet sukanka 75-eri metai, kai buvo surašyti 13 Lietuvių Chartos punktų. Juos parengė ir leidinyje „Pasaulio lietuvių bendruomenė“ 1949 m. birželio 14 d. paskelbė Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK). Nuo 1945-ųjų Vakaruose veikęs VLIK šiame dokumente išreiškė lietuvių išeivijos tautinio solidarumo principus. Lietuvių Charta tapo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės ideologiniu pagrindu ir moralės kompasu ne tik išeiviams, bet ir kiekvienam lietuviui. Ši deklaracija išreiškė lietuvių tautos siekius ir vertybes, įtvirtindama jos teisę į laisvę, nepriklausomybę ir demokratinį valdymą.

Indrė Pliuškytė-Zalieckienė
Žurnalas „Pasaulio lietuvis“, 2024 metai Nr. 587 (birželis)

Balandžio 10 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje įvyko pirmosios filmo, skirto Lietuvių Chartos 75-mečio jubiliejui paminėti, dalies „Širdies piligrimai“ premjera. „Pasaulio lietuvis“ pakalbino filmo idėjos autorę bei režisierę, Lietuvos Respublikos Seimo Lankytojų centro biuro vyresniąją patarėją Audronę Bielinienę ir juostos kūrybinės grupės narį, Lietuvos Vyskupų Konferencijos delegatą užsienio lietuvių sielovadai arkivyskupą Lionginą Virbalą SJ.

Filmą įkvėpė sielovadinės kelionės įspūdžiai

Nors filmas skirtas Lietuvių Chartos 75-mečiui, jis nėra apie pačią Lietuvių Chartą. „Tai filmas apie gyvą Lietuvių Chartos dvasią, telkusią, palaikiusią lietuvybę anuomet ir tebegyvą šiandien. Tai nėra filmas, kuriuo siekiama atpasakoti istorinius įvykius. Istorija čia greičiau – emocinis fonas“, – sako A. Bielinienė.

Filmo idėja režisierei gimė socialiniuose tinkluose perskaičius arkivyskupo Liongino Virbalo įspūdžius iš jo sielovadinės kelionės Brazilijoje, Argentinoje ir Urugvajuje. Nuo 2023-ųjų einantis Lietuvos Vyskupų Konferencijos delegato užsienio lietuvių sielovadai pareigas L. Virbalas bendrauja su įvairių kraštų lietuvių bendruomenėmis, lietuvių kunigais, dirbančiais užsienyje, išklauso jų poreikius, lūkesčius, bendrauja su užsienio šalių vyskupijomis, kuriose gyvena lietuviai.

Į filmo premjerą susirinkę svečiai. D. G. Barysaitės nuotr.

„Tai darbas, reikalaujantis nemažai keliauti“, – sako L. Virbalas SJ, tų kelionių įspūdžiais pasidalinantis socialiniuose tinkluose. Vaizdingi, spalvingi ir jautrūs arkivyskupo pasakojimai iš sielovadinės kelionės Brazilijoje, Argentinoje ir

Urugvajuje apie ten gimusius ir augusius lietuvius sujaudino juos perskaičiusią A. Bielinienę: „Jie dažnai ir lietuviškai tik vieną kitą žodį moka, bet tebebrangina tėvų, senelių laiškus aptrintuose lagaminėliuose, kuriais nešini šie kadaise perplaukė vandenyną, bėgdami nuo negandų ir tikėdamiesi geresnio gyvenimo. Tuos laiškus jų šeimininkui pirmąkart perskaitė ir į ispanų kalbą išvertė ten lankęsis arkivyskupas.“

A. Bielinienė skaitė apie bažnytėles, statytas lietuvių lėšomis, grindų fragmentą, koplytstulpį, menantį laikus, kai lietuvių bendruomenės namai buvo gausiai lankomi, atminimo lentas lietuvius būrusiems ir globojusiems dvasininkams.

„Kadangi esu spontaniško sukirpimo žmogus, netikėtai sau pačiai tuomet parašiau arkivyskupui žinutę:„Matau filmą.“ Buvome kažkada anksčiau kalbėjęsi, kad būtų prasminga daugiau kalbėti apie lietuvius pasaulyje, bet tuomet ši tema dar neatrodė tokia artima“, – prisimena filmo autorė.

L. Virbalas palaikė šią idėją, konsultavo, ką būtų įdomu pakalbinti, kur užsienyje yra reikšmingi bendruomenių centrai, padėjo susisiekti ir kelis pašnekovus pats kalbino užsienyje ir Lietuvoje.

Istorijos vedė viena prie kitos

A. Bielinienė pasakoja, kad tuomet viskas ėmė vykti tarsi savaime: „Medžiaga filmui tarsi ėmė lįsti iš visų kampų, kišenių, kažkieno lyg netyčia pasakytos minties. „Taip filmo pagrindu tapo Lietuvių Charta, kurios trylika punktų režisierei staiga suskambėjo labai šiuolaikiškai. „Ėmė dėliotis paveikslas, ką ir kaip norėčiau perteikti, kodėl tai atrodo svarbu“, – sako pašnekovė.

Filmo autorę stebino tai, kaip istorijos tarsi pačios randa savo kelią. Režisierė neturėjo parašyto tikslaus scenarijaus, istorijos pačios vedė viena prie kitos. „Vienas žmogus iš JAV ar Kanados pasakoja savo isto- riją, ir išgirstu frazę, pavardę, prasminį akcentą, kuris – jau žinau, kur mane veda, kur turiu nuvažiuoti, ką turiu pakalbinti.

Filmas dėliojosi ir fragmentai jungėsi tarsi savaime. Tas besiklostantis filmo audinys pats transliavo žinią, jog esame ir buvome viena tauta“, – pasakoja filmo autorė. Ji tikisi, kad tai, kas palietė kūrybinės grupės širdis šios juostos pastatymo kelionėje, palies ir žiūrovų širdis.

Komandoje – išeiviai iš viso pasaulio

Filmo kūrėjai su JAV lietuviais Palaimintojo Jurgio Matulaičio bažnyčioje Lemonte. Asm. arch. nuotr.

Oficialiai filmo kūrybinė grupę sudarė vos trys žmonės. A. Bielinienė – idėjos sumanytoja, vykdžiusi organizavimo, režisavimo darbus. Filmo operatorius – Robertas Zamaris, su kuriuo režisierė yra sukūrusi ne vieną vaizdo pasakojimą Seimo *YouTube* kanalui.

„Esu labai dėkinga už pritarimą idėjai, nuolatinę pagalbą, palaikymą arkivyskupui Lionginui Virbalui, be kurio geranoriško dalyvavimo šio sumanymo nebūtume

įgyvendinę. Arkivyskupui filme buvo numatytas ir tam tikras vaidmuo, kuris, labai džiaugiuosi, jo neišgąsdino ir, manau, pavyko puikiai“, – sako A. Bielinienė.

Kūrėjų komanda nedidelė, tačiau autorė pabrėžia, kad ir Lietuvoje, ir visame pasaulyje, kur tik filmo vingiai vedė kūrybinę komandą, padėjo begalė žmonių. Nuo pat pirmų žingsnių palalaikė Lietuvos Respublikos Seimo (LRS) ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) komisijos pirmininkė Dalia Asanavičiūtė ir jos patarėja Jolita Šedauskienė. Filmo padėkų sąraše – daugybė žmonių, padėjusių rasti pašnekovus, vietoves filmavimui, susidėlioti filmavimų planą, suorganizuoti visą logistiką darbui Čikagoje, Denveryje, Seinuose, Paryžiuje.

„Pagalba, patarimai, net su detalėmis, kiek minučių reikės pervažiuoti Čikagoje iš vienos vietos į kitą, kur galėsime stabtelėti pietų tarp filmavimų, suteikta nakvynė nepažįstamų vietos lietuvių šeimose, pagalba keičiant skrydžius, rezervuotas tuščias restoranas filmavimui Paryžiaus centre, pasitikimas oro uostuose, pervežant komandą su filmavimo įrangą iš vietos į vietą, nufilmuota ir atsiųsta medžiaga, kurios prašiau iš Argentinos, Brazilijos ir Urugvajaus. Galiu vardyti ir vardyti“, – sako A. Bielinienė.

Kadangi idėja kurti filmą buvo spontaniška ir jai iš anksto nebuvo numatytas joks biudžetas, už suteiktą galimybę filmuoti užsienyje A. Bielinienė dėkinga LR Seimo narei Daliai Asanavičiūtei ir LR Seimo kancleriui Modestui Gelbūdai. „Aplankėme Čikagą ir Denverį, Seinus, filmavome Paryžiuje. Be abejonės, labai daug medžiagos nufilmuota Lietuvoje. Suskaičiavau, kad pakalbinome 45 žmones“, – sako filmo autorė.

Planavo vieną filmą, sukūrė du

Septynis mėnesius kurtoje juostoje kalbama apie įvairių kartų migracijos bangas JAV, Lotynų Amerikoje, iridentų bendruomenę Seinuose (Lenkijos Respublikoje), pokario lietuvių diplomatų diasporą egzilyje Prancūzijoje (Paryžiuje), jaunosios kartos emigrantus. „Filme paliečiame ir Ukrainos diasporos klausimą ir LR Seimo ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (PLB) vaidmenį, siekiant padėti Ukrainai telkti dėl karo negandų augančią bei karo situacijoje suskaldytą diasporą“, – sako A. Bielinienė.

Filmo režisierė Audronė Bielinienė (centre) filmavimų metų. Asm. arch. nuotr.

Nors pradžioje buvo sumanyta tik viena filmo dalis, nufilmavus gausybę susitikimų su ypatingais, švie- siais žmonėmis, autorė sako supratusi, kad turima medžiaga nesutilps į vieną filmą. Taip gimė sumanymas kurti antrąją dalį „Širdies piligrimai: susitikimai“, kurioje atskirais siužetais bus parodytos neiškarpytos, kūrybiškai pateiktos istorijos. „Svajoju, kad ši dalis būtų tęstinė. Turiu sumanymų ją papildyti dar ne viena širdies kelione, verta išsaugojimo“, – mąsto A. Bielinienė.

Šių širdies kelionių gausybę mini ir už užsienio lietuvių sielovadą atsakingas arkivyskupas Lionginas Virbalas, SJ. „Lietuvoje mes labai mažai žinom arba mažai kalbam apie tai, kiek užsienio lietuviai yra nuveikę, pavyzdžiui, visomis jėgomis siekdami, kad šalys, kuriose jie gyvena, pripažintų Lietuvos nepriklausomybę po 1990-ųjų kovo 11-osios.

Dabar atrodo, kad jų pagalbos nelabai ir reikia, bet iš tiesų mus visus jungia bendras gyvenimas ir labai įvairios sritys, kuriose lietuviai yra daug pasiekę – ir mokslo, ir meno, ir literatūros, ir tautinės kultūros, ir politikos, ir religijos. Pagrindinis iššūkis buvo, kaip visa tai sutalpinti į vieną filmą ir kaip pristatyti“, – sako L. Virbalas SJ.

Brangina laiškus lietuvių kalba, nors jos ir nebemoka

Viena istorija arkivyskupą ypač sujaudino. Argentinoje gyvenantis lietuvis Marijus

Pecelis iki šiol saugo savo tėvų laiškus, nuotraukas, lapelius su eilėraščiais ir iš naujo mokosi lietuvių kalbos, kad galėtų juos perskaityti. „Vieni eilėraščiai, atrodo, yra pokario partizanų eilės, o kiti – aiškiai rašyti Argentinoje gyvenančių lietuvių. Gal ten poezijos nėra daug, bet tiek širdies, tiek skausmo, tiek ilgesio, tiek Tėvynės meilės, kad paimi tą lapelį ir tiesiog virpa širdis. Negali nesijaudindamas, abejingai skaityti“, – primena L. Virbalas.

Filmo kūrėjų kalbinti JAV lietuviai Irena ir Juozas Polikaičiai. Asm. arch. nuotr.

„Lietuvių Charta davė impulsą, kuris paskatino tiek daug nuveikti, išlaikyti, stengtis. Nepaisant to, kad lietuviai gyveno sudėtingomis sąlygomis, ypač išvykę pokaryje, jie savo laisvalaikį ir lėšas skyrė lietuviškoms organizacijoms kurti, bažnyčioms statyti. Pavyzdžiui, vien JAV lietuviai yra pastatę apie 140 bažnyčių. Mums šių žmonių pasiaukojimas ir meilė Tėvynei – tiesiog įkvėpimas“, – sako Lietuvos Vyskupų Konferencijos delegatas užsienio lietuvių sielovadai.

Audronei kuriant filmą labiausiai įsiminė žmonės, jų atvirumas, noras dalintis. „Daugelis su džiugesiu priėmė mūsų grupę filmuoti savo šeimos namuose. Nesuvaidintos emocijos. Tikrumas. Gražūs žmonės, mylinčios širdys. Šiek tiek jaučiamas liūdesys kai kurių balse dėl tam tikro „nebereikalingumo“ Lietuvai šiandien, lyg kas būtų atsainiu mostu nubraukęs visą jų gyvenimą. Tačiau tas liūdesys tik balse, niekada jokiame žodyje neišsakytas. Jokio priekaišto. Labai gražūs žmonės“, – sako A. Bielinienė.

Filmo kūrėjai ambasadoje Paryžiuje. Asm. arch. nuotr.

Ji sako labai aiškiai supratusi, kad visi mes – ir lietuviai Lietuvoje, ir užsienio lietuviai, esame viena Lietuva.

„Mes tie patys, tokie patys. Norėjosi suverti šias išbarstytas žmonių širdžių istorijas tarsi Rožinį“, – jautriai kalba A. Bielinienė. „Jauni žmonės degančiomis akimis dalinasi savo gyvenimais, cituoja Chartą. Jiems tai – jų lietuvybės išsaugojimo pagrindas, atrama. Lietuvių Charta nėra atgyvenusi seniena, jos dvasia gyva ir branginama“, – sako filmo režisierė.

Pagrindinė filmo idėja – esame viena tauta

„Man, kaip šio projekto autorei, atrodo labai svarbu perteikti mintį, ypač gyvenantiems Lietuvoje, kad priklausymas tautai nėra tik kraujo ryšys, o greičiau pasirinkimas; kalbėti apie priklausymo tautai nedalomumą. Apmaudu, kad esame „praradę“ daugybę savo tautiečių juos atstumdami.

Atstūmimas gimdo nuoskaudą – tai turbūt viena iš „ištirpimo“ daugiatautėje terpėje priežasčių? Tautinio identiteto praradimo priežasčių?“, – svarsto A. Bielinienė. Gimusi ir augusi po sovietų pastatyta geležine uždanga, pašnekovė

teigia pajutusi, kad galiausiai jos sąmonėje ši uždanga iš tiesų nugriuvo tik pasinėrus į pokalbius su žmonėmis, kurie gyveno ir gyvena Lietuva ir Lietuvai.

„Galvoju, tokių kaip aš, kurie vis dar tebegriauna dešimtmečiais sovietų statytas geležines užtvaras tarp „mūsų“ ir „jų“, o iš tikro tų pačių, tokių pačių, vieno kraujo, toje pačioje dvasioje – tokių mūsų Lietuvoje dar nemažai esama. Gali sugriauti sieną per valandą, bet sovietmečio sužalotas, iškreiptas pasaulio vaizdinys gyja dešimtmečiais“, – sako A. Bielienienė.

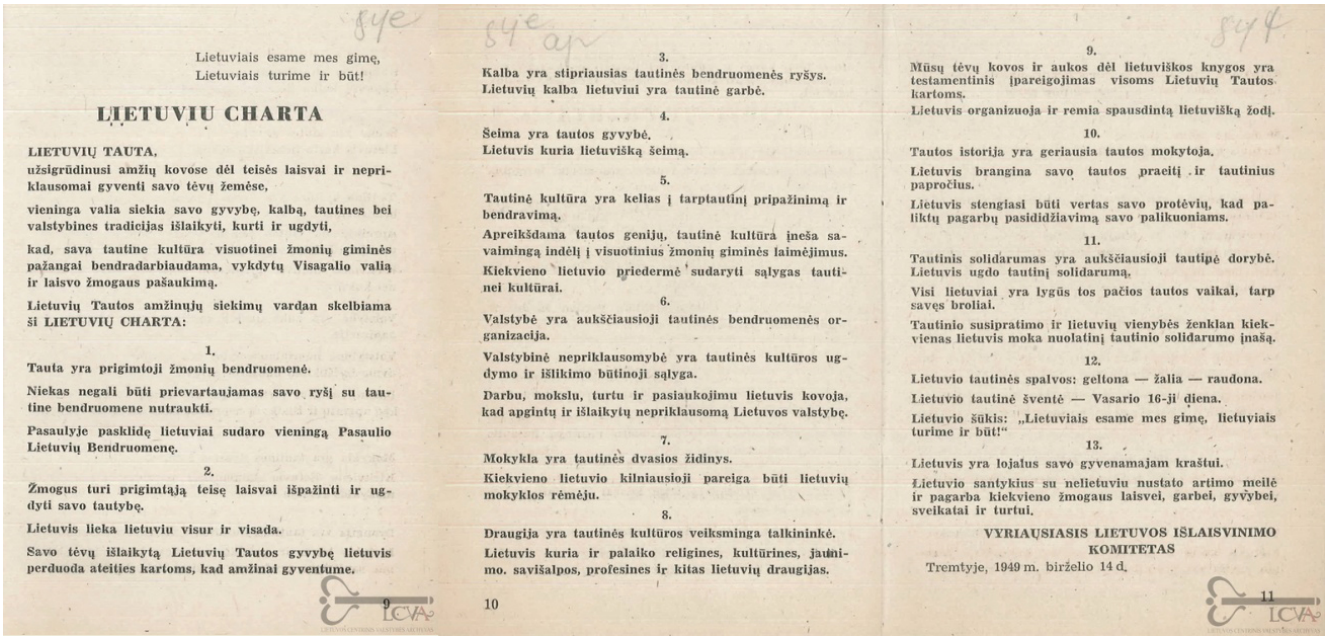

Lietuviais esame mes gimę,
Lietuviais turime ir būt!

LIETUVIŲ CHARTA

LIETUVIŲ TAUTA,
užsigrūdinusi amžių kovose dėl teisės laisvai ir nepriklausomai gyventi savo tėvų žemėse,

vieninga valia siekia savo gyvybę, kalbą, tautines bei valstybines tradicijas išlaikyti, kurti ir ugdyti,

kad, sava tautine kultūra visuotinei žmonių giminės pažangai bendradarbiaudama, vykdytų Visagalio valią ir laisvo žmogaus pašaukimą.

Lietuvių Tautos amžinųjų siekimų vardan skelbiama ši LIETUVIŲ CHARTA:

1.
Tauta yra prigimtoji žmonių bendruomenė.

Niekas negali būti prievartaujamas savo ryšį su tautine bendruomene nutraukti.

Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę.

2.
Žmogus turi prigimtąją teisę laisvai išpažinti ir ugdyti savo tautybę.

Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada.

Savo tėvų išlaikytą Lietuvių Tautos gyvybę lietuvis perduoda ateities kartoms, kad amžinai gyventume.

9

3.
Kalba yra stipriausias tautinės bendruomenės ryšys.
Lietuvių kalba lietuviui yra tautinė garbė.

4.
Šeima yra tautos gyvybė.
Lietuvis kuria lietuvišką šeimą.

5.
Tautinė kultūra yra kelias į tarptautinį pripažinimą ir bendravimą.

Apreikšdama tautos genijų, tautinė kultūra įneša savaimingą indėlį į visuotinius žmonių giminės laimėjimus.

Kiekvieno lietuvio priedermė sudaryti sąlygas tautinei kultūrai.

6.
Valstybė yra aukščiausioji tautinės bendruomenės organizacija.

Valstybinė nepriklausomybė yra tautinės kultūros ugdymo ir išlikimo būtinoji sąlyga.

Darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuvis kovoja, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę.

7.
Mokykla yra tautinės dvasios židinys.

Kiekvieno lietuvio kilniausioji pareiga būti lietuvių mokyklos rėmėju.

8.
Draugija yra tautinės kultūros veiksminga talkininkė.

Lietuvis kuria ir palaiko religines, kultūrines, jaunimo, savišalpos, profesines ir kitas lietuvių draugijas.

10

9.
Mūsų tėvų kovos ir aukos dėl lietuviškos knygos yra testamentinis įpareigojimas visoms Lietuvių Tautos kartoms.

Lietuvis organizuoja ir remia spausdintą lietuvišką žodį.

10.
Tautos istorija yra geriausia tautos mokytoja.

Lietuvis brangina savo tautos praeitį ir tautinius papročius.

Lietuvis stengiasi būti vertas savo protėvių, kad paliktų pagarbų pasididžiavimą savo palikuoniams.

11.
Tautinis solidarumas yra aukščiausioji tautinė dorybė.
Lietuvis ugdo tautinį solidarumą.

Visi lietuviai yra lygūs tos pačios tautos vaikai, tarp savęs broliai.

Tautinio susipratimo ir lietuvių vienybės ženklan kiekvienas lietuvis moka nuolatinį tautinio solidarumo įnašą.

12.
Lietuvio tautinės spalvos: geltona — žalia — raudona.

Lietuvio tautinė šventė — Vasario 16-ji diena.

Lietuvio šūkis: „Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!“

13.
Lietuvis yra lojalus savo gyvenamajam kraštui.

Lietuvio santykius su nelietuviu nustato artimo meilė ir pagarba kiekvieno žmogaus laisvei, garbei, gyvybei, sveikatai ir turtui.

VYRIAUSIASIS LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETAS

Tremtyje, 1949 m. birželio 14 d.

11

Tad šis filmas, anot jos, pirmiausia skirtas Lietuvoje gyvenantiems žmonėms. „Tam, kad pažintume tikrąją išeivijos istoriją, paženklintą meile ir darbu savo gimtajam kraštui. Žmones, kurie tą istoriją kūrė ir kuria, skirdami tam savo laiką, širdį, o dažnai ir visas savo lėšas ar dirbdami be jokio atlygio.

Gražios, tikros, nuoširdžios žmonių gyvenimo istorijos liudija, kad buvome ir esame viena tauta, viena Lietuva“, – sako A. Bielinienė. Ji tikisi, kad ši unikali filmuota medžiaga, autentiškos žmonių gyvenimų savo tėvynei ir tėvyne istorijos, liksiančios LR Seimo archyve ir pasiekiamos kiekvienam besidominčiam, bus prasmingos ir naudingos istorijos tyrinėtojams ir po daugelio metų.

Arkivyskupas L. Virbalas viliasi, kad filmas žiūrovams perduos bendrystės žinią. „Esame visi sujungti. Kad ir kur lietuvis gyventų, kad ir dėl kokių priežasčių būtų išvykęs, kiekvienas gali prisidėti kuriant mūsų visų bendrą Lietuvą, neturėtume nubraukti kurios nors dalies.

Kaip ir anksčiau buvo reikalingas užsienio lietuvių indėlis – iš pradžių palaikant

lietuvybę, paskui pripažįstant Lietuvos nepriklausomybę, – taip ir dabar reikalinga jų patirtis, ryšiai, kultūriniai pasiekimai. Turėtume vertinti tuos žmones ir įtraukti juos į Lietuvos kūrimą. Visa tai turtina mus visus. Lietuvių Chartos tikslas, kad lietuvių tauta gyvuotų. Filmas turi tą pačią užduotį“, – sako L. Virbalas SJ.

Straipsnis spausdintas metraštyje „Pasaulio lietuvis“, 2024 metai Nr. 587 (birželis).